

ИЗВЕШТАЈ ФОКУС ГРУПНОГ ИСТРАЖИВАЊА

У оквиру пројекта **"Б-О-Р: Боље Организовани Ресурси за одлучивање о животној средини"** које уз подршку Министарства заштите животне средине Републике Србије реализује Друштво младих истраживача Бор, предвиђено је и истраживање ставова учесника одлучивања о животној средини кроз две фокус групе. Ова метода се показала као пригодна у случају ограничења окупљана већих група учесника какав је био у епидемији вирусом Ковид 19.

У оквиру истраживања организоване су две фокус групе. Прву фокус групу, која је организована 22. октобра 2020. чинили су представници Тима за мониторинг ваздуха Градске управе Бор (из Градске управе и НВО које учествују у раду Тима), а другу фокус групу која је организована у два мање подгрупе 15. и 16. децембра 2020. године чинили су представници НВО које немају представнике у Тиму за мониторинг ваздуха, нити у другим телима градске управе. Оволики размак у организовању две фокус групе резултат је дужег очекивања да ће се створити повољни услови за окупљање. За разговор на фокус групама био је припремљен Водич за разговор а модератор разговора био је Драган Ранђеловић, дипл. пол.

Фокус групно истраживање је једна од новијих техника у истраживању ставова која се заснива на дијалогу учесника и реализује према посебним принципима ове врсте истраживања. Циљ дијалога/разговора је прикупљање података учесника о мишљењима, осећањима, ставовима, искуствима, идејама и реакцијама о животној средини и искуству у решавању проблема животне средине, посебно кроз учешће јавности.

Циљеви фокус групног истраживања су били:

1. Утврдити оцене учесника у раду фокус групе о степену информисаности и каналима информисања грађана и осталих заинтересованих субјеката о стању и проблемима животне средине у Бору и шире, као и европским еколошким стандардима, стратешким и нормативним опредељењима на националном и локалном нивоу.

2. Утврдити оцену учесника у раду фокус групе о законски утврђеним процедурама и фактичком стању учешћа јавности у доношењу одлука о животној средини на националном и локалном нивоу.

3. Посебно сагледати мишљења учесника у раду фокус групе о приоритетним еколошким проблемима и начинима решавања.

4. Сагледати мишљења учесника у раду фокус групе о улози и активностима локалне самоуправе и цивилног сектора – организација цивилног друштва.

Поред представника Канцеларије за животну средину Градске управе Бора, у раду фокус група учествовали су представници следећих борских еколошких организација цивилног друштва: Друштва младих истраживача, Грађанске читаонице Европа, Покрета за ново доба, Удружења ЕкоЕаст, Покрета за развој села Вилаж, Покрета потрошача, Фондације "Др Берислав Ристић Берко", Екобаштине Бор, Алтернативе Бор, Дома омладине, Учитељског друштва и Удружења Примовара.

Дијалог са учесницима фокус група вођен је о четири групе проблема/тема.

Прва група односила се на познавање захтева Архуске конвенције и искуства учесника. Сви учесници и прве и друге фокус групе показали су да познају прва две стуба Архуске конвенције – право на информисаност и доступност информација и право на учешће у одлучивању о животној средини, док један мањи број учесника није познавао трећи стуб – право на правну заштиту. Овај резултат је разумљив је се ради о учесницима у одлучивању кроз рад једног од тела локалне самоуправе, као и о НВО које су активне у процесима јавних расправа у одлучивању о различитим документима еколошке политике. Оцена већине учесника фокус група је да су грађани само делимично информисани о праву на информисаност и учешћу у одлучивању и да се у активности на решавању проблема животне средине укључују углавном само када се појави еколошки проблем или када су директно погођени последицама загађења.

Друга група тема разговора односила се на степен информисаности и канале информисања грађана и осталих заинтересованих субјеката о стању и проблемима животне средине у Бору и шире, као и о европским еколошким стандардима, стратешким и нормативним опредељењима на националном и локалном нивоу. Полазни став за разговор је био да без адекватних, потпуних и благовремених информације не може да се обезбеди учешће грађана и осталих заинтересованих страна у одлучивању о животној средини. У току су значајне промене у каналима и начинима информисања јавности, а док се проблематика животне средине све више усложњава истовремено садржаји информација су све површнији. Све више је и различитих докумената јавне еколошке политике који нису увек довољно међусобно усаглашени.

Оцена учесника фокус група је да нови медији – пре свега интернет портали и друштвене мреже, поред тога што доносе обиље информација о стању животне средине, продукују у велики број дезинформација које слабе мотивисаност грађана да се укључе више у одлучивање о животној средини. Зато што немају праве и потпуне информације, уз велики број присутних дезинформација, грађани нису заинтересовани за учешће у процесима одлучивања. На интернет сајтовима државних органа објављују се документи еколошке политике у целини, са превеликим бројем страница и сложеним техничким карактеристикама, без краћих и јасних нетехничких резимеа, тако да не омогућавају да грађани разумеју главне идеје и приоритете решавања еколошких проблема и дају свој допринос у одлучивању. Често анализе стања животне средине и предлози еколошких политика, иако се налазе на страницама интернет сајтова, нису довољно видљиви, тешко их је пронаћи од стране грађани који нису посебно оспособљени за интернет комуникације. Неки учесници фокус група сматрали су да је генерално веома слаба информисаност грађана, осим у случају одређених медија и конкретног залагања НВО сектора који се бави еколошким проблемима. Обавеза државе и локалне самоуправе би требало да буде да истовремено информишу грађане и едукује их о томе који су кључни еколошки проблеми и који су начини да се грађани делотворно укључе у одлучивање о њиховом решавању.

Трећа група тема односила се на учешће грађана у одлучивању о животној средини. Полазни став за разговор је био да се последњих година доста ради на унапређењу процедуре учешћа грађана и других заинтересованих страна у одлучивању о животној средини. Процедура је све сложенија а капацитети грађана и заинтересоване јавности као да не могу да испрате све захтеве ових процедура. Општа оцена свих учесника фокус група је да већина грађана не познаје процедуре израде и доношења докумената еколошке политике, да мало знају своје могућности и законска права. Град Бор је усвојио сопствену Одлуку о јавним расправама, али је текст објављен само у Службеном листу града, који се налази на сајту града. Сем повремених едукативних активности НВО, не постоје медијски и едукативни текстови који на приступачан начин објашњавају процедуре учешћа јавности у одлучивању о животној средини. Учесници фокус групе који делују у оквиру Тима за мониторинг ваздуха оценили су да је учешће јавности најбоље било у почетним активностима на доношењу Краткорочног плана заштите ваздуха, али је у каснијој фази ова активност застала. Ово искуство треба да буде значајно у наредном периоду када се очекује израда новог средњорочног Плана заштите ваздуха за англомерацију Бор. Неки учесници фокус група сматрају да код грађана постоји страх да учествују у јавним активностима на решавању еколошких проблема и јавним расправама, јер се боје за губитак посла, могуће санкције и сл. а то илуструју да неки грађани нису смели да узму ни летке о опасности аерозагађења које су делили учесници протеста противу аерозагађења.

Учесници фокус група сматрају да органи власти на свим нивоима треба више да буду заинтересовани за резултате јавних расправа, а не само да се за то интересују НВО. Они треба увек да процењују шта би могло да се деси ако грађани нису информисани и нису учествовали у одлучивању. Органи власти на свим нивоима, заједно са НВО као партнерима, треба да организују сталну едукацију грађана о еколошким проблемима и начинима учешћа грађана у њиховом решавању, посебно о процедурама усвајања еколошких политика, помоћу трибина, презентација, радних група и на друге начине са аспектом указивања на проблеме и предлозима решења. При том би за грађане, али и све друге субјекте, свака фаза одлучивања требала да буде подједнако важна – од анализе стања животне средине и ефеката досадашњих еколошких политика, преко предлагања садржаја нових еколошких политика, раних увида и јавних расправа, до праћења спровођења утврђених еколошких политика. Поједини учесници фокус група указали су на веома позитивно искуство у функционисању "отворених врата" као метода сталног информисања грађана и осталих заинтересованих када се ради о великим пројектима какви су изградња рудника и индустријских постројења.

Последња група тема односила се на стање животне средине у Бору и начине организовања да би се грађани на адекватан начин укључили у одлучивање о решавању ових проблема. Полазни став за разговор је био да је Бор је позната црна еколошка тачка Србије са бројним историјским и текућим еколошким проблемима. Мање је познато да је Бор окружен зеленим прстеном још увек очуване природе која се недовољно и споро штити. Решавање еколошких проблема Бора захтева учешће бројних субјеката и заинтересованих страна у дужем

временском периоду. Општа оцена учесника фокус група је да је аерозагађење кључни и горући еколошки проблем у Бору, али су велики проблеми и загађени сливови река и земљишта услед експлоатације руде и неадекватног складирања отпада. Веома споро се реализује процедура заштите очуване околине Бора. Иако су еколошке НВО Бора биле укључене у почетне активности израде Краткорочног акционог плана заштите ваздуха, а грађани у масовне протестне акције, ова активност је успорена крајем 2020. Очекује се завршетак Краткорочног плана, али у 2021. години и посебно доношење новог средњорочног плана заштите ваздуха у англомерацији Бор. За квалитетно учешће грађана и НВО као заинтересованих страна у доношењу овог новог плана потребно је благовремено информисање али и едукација свих заинтересованих учесника. Када се ради о ваздуху, за боље информисање и веће учешће грађана у одлучивању формиран је Тим за мониторинг ваздуха који у наредним периоду треба да добије већа овлашћења како би постигао веће ефекте деловања. Потребно је реализовати раније покренуте иницијативе НВО – формирање савета за екологију, зелене столице, јачање Канцеларије за животну средину, обуку доносиоца одлука и сарадника градске управе, разрадити моделе учешћа путем он - лине комуникација и др. Одлука града Бора о јавним расправа треба стриктно да се примењује.

Улога цивилног сектора - невладиних организација, стручних организација и институција, медија и др. као заинтересованих страна у процесу одлучивања о животној средини је по општем мишљењу учесника фокус група веома битна тако да у наредном периоду треба само појачати рад цивилног сектора. Пошто се најчешће проблематика еколошке ситуације политизује више него што треба, НВО треба да настоје да не дође до политизације и више да се ослањају на струку, знање о еколошким проблемима, начинима решавања и процедури учешћа грађана и јавности у одлучивању. НВО треба да допринесу превазилажења присутног антагонизма државе и грађана (што је присутно у целом свету а не само код нас) када се ради о оцени стања животне средине и да теже да буду партнер државним и локалним органима у решавању еколошких проблема. Да би у томе биле успешне морају појачати своје капацитете, посебно кроз формирање мрежа еколошких ОЦД које заједно и усаклађено делују у процесима одлучивања о заштити животне средине. При том морају да унапређују своје методе рада, посебно он - лине комуникација, и да остварују још бољу везу са грађанима.

Драган Ранђеловић, дипл.пол
Друштво младих истраживача Бор